

Palmzondag

24 maart 2024

Verhalen van de Kruisweg

De doek van Veronica

Dorpskerk - Blaricum

Voorganger: ds. Jurjen Zeilstra

Inleiding

Het wonder van de 'vera icon', dat is de 'ware afbeelding' van het gelaat van Christus, is de afdruk van het gezicht van de lijdende Christus op het doek waarmee Veronica het zweet afneemt van het gezicht van Jezus.¹In de afbeelding die de schilder Michiel Hiep daarvan maakte zien we een ander iconisch beeld. Dit is het gezicht van Settela Steinbach die in doorvoerkamp Westerbork op transport wordt gezet naar Auschwitz. De schilder geeft de

boodschap: Jezus identificeert zich met het lijden. Zijn macht is de macht van de verbondenheid in het licht van God met het lijden in de wereld.

Anna Maria (Settela) Steinbach (Buchten, 23 december 1934 – Auschwitz, 31 juli 1944) was een Nederlands meisje dat in Auschwitz werd vergast, 10 jaar oud. Ze was lange tijd een icoon voor de Nederlandse Jodenvervolging, tot in 1994 werd ontdekt dat ze niet Joods was, zoals werd aangenomen, maar tot de Sinti-familie van de Roma (ook wel zigeuners genoemd) behoorde. We worden aangekeken door een ultiem beeld van onschuldig lijden.

Schriftlezing Oude Testament: Psalm 24

Schriftlezing Brieven: Filippenzen 2, 5-11

Evangelie van de Intocht in Jeruzalem: Marcus 11, 1-11

Prediking

Gemeente van Christus,

in Psalm 24 wordt gevierd dat God die door Israël als volstrekt transcendent wordt beleefd, bereid is zich toch te laten vereren in een door mensenhanden gemaakt heiligdom. Het onverstijgende wordt, hoe wonderlijk om te zeggen, in het aardse gevat. Het heilige wordt in de materiële werkelijkheid verbeeld en tastbaar gemaakt. Of nog anders gezegd: Het transcendente mag, in alle eerbiedigheid, als immanent worden beleefd. Er kunnen in ons bestaan goddelijke vonken worden gevonden.

Oprechte Godzoekers, zij zijn niet volmaakt. Maar mensen die verlangen een glimp van Gods goedertieren op hun leven te ontvangen, zij hoeven ook niet perfect te zijn om, zagezegd, de berg van de tempel te mogen beklimmen. De God die hun vredenvorst wil zijn, is immers ingegaan door de poorten van hun stad. In hun woonplaats, in hun huizen, zal ook God gevonden kunnen worden.

Ooit, zo mogen wij veronderstellen, is de heilige ark binnengedragen door de poorten van Jeruzalem. Ooit heeft de ark met daarin de twee stenen tafelen met de Tien Geboden, een plaats gekregen in het heilige der heiligen. De tempel door Salomo gebouwd op basis van

¹In het buitenbijbelse geschrift *De dood van Pilatus* komt een verhaal voor waarin een zieke keizer Tiberius gelast Jezus die wonderen kan verrichten te laten halen uit het gebied van Pilatus, die hem, heel spijtig, moest laten weten dat hij deze Jezus niet heeft laten kruisigen. Maar op de terugweg ontmoet de gezant een vrouw genaamd Veronica. Hij vroeg aan haar waarom toch de Joden die geneesheer hadden gedood. Veronica vertelt hem hoe zij (kort vóór de kruisiging) zijn zweet had afgewist met haar doek en zodoende zijn gelaatstreken daarop had achtergelaten. Volgens Veronica geeft het zien van die beeltenis een mens meteen zijn gezondheid terug. Zij biedt aan mee naar te gaan naar de keizer, die inderdaad bij het zien op de afdruk van het gezicht van Jezus geneest van zijn ziekte. Daarop wordt Pilatus gevangen genomen, die kort daarop een ellendige dood sterft. Vgl. F.W. Drijver, die stelt dat Veronica eerder van de naam Beronika (Zegebrengster) komt dan van de samenstelling vera (Latijn) + eikoon (Grieks), Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren, https://www.dbnl.org/tekst/_bel002189101_01/_bel002189101_01_0060.php. Neemt niet weg dat dit het middeleeuwse volksgeloof is geworden.

voorschriften voor de tabernakel, toegeschreven aan een nomadisch Israelitisch volksbestaan met Mozes, voorafgaande aan het binnentrekken in het land Israël, mocht voortaan worden beschouwd als een vaste plaats voor de bron van de ethiek. De bewaarplaats van de Tien Geboden, werd een plaats omgeven met mysterie. En zo mogen wij in religie zelfs vandaag nog de twee componenten van de oude Israëlische godsdienst herkennen: de ethische voorschriften voor het goede, van Godswege gezegende, leven, richtlijnen om naar te

handelen enerzijds, én de verwondering, het diepe ontzag voor het wonder van het leven zelf, dat is anderzijds de aanraking die iedere verstandelijke benadering te boven gaat. Er is een universeel perspectief verbonden met deze visie op het samengaan van ethiek en mystiek. Waar het om gaat is de entree, ‘de blijde incomste’ zoals het in de middeleeuwen heette, als een vorst de stad binnentrok. Dit is de vredevorst, die komt om de harten van de mensen te regeren, niet door dwang, maar door inspiratie vanwege zijn geest.

Want de oervraag die ligt onder al deze beeldtaal, is: Waar zullen feilbare mensen de kracht vandaan halen om trouw te zijn aan het goede? Waar vinden zij de bron om aan hun leven richting te geven, ook wanneer het leven heel verwarrend en verwoestend kan zijn? De woede van Jezus, nadat hij als een pelgrim vol verwachting vanuit Galilea is opgegaan naar het Huis van zijn Vader, kan worden begrepen uit zijn teleurstelling over de platte, corrumperende manier waarop mensen het heilige miskennen. De handel die hij observeert op het tempelplein, door niets anders dan eigenbelang gedreven, Jezus kan het niet verdragen.

Als de evangelist Marcus de intocht van Jezus in Jeruzalem beschrijft, is dat in het volle bewustzijn dat hiermee de climax van het evangelie wordt ingeluid. Nu kan het niet anders meer, het geheim dat Jezus met zich mee gedragen heeft vanaf het begin, zal tot openbaring komen. Deze Jezus zal blijken in Gods naam een vorst te zijn, een regeerder van het menselijk handelen, maar diametraal tegenover gesteld aan de gewelddadige machten der wereld. Jezus belichaamt Gods inwoning onder de mensen op authentieke wijze en deze Jezus zal hier worden geconfronteerd met de leugenachtigheid van ontspoorde religie gericht op eigenbelang en manipulerende vormen van macht.

Als Pilatus Jezus straks de vraag zal stellen ‘Bent u de koning der Joden?’ zal Jezus hem antwoorden ‘U zegt het.’² Wat kan hij daarmee hebben bedoeld? Het is alsof in het perspectief van de kortzichtigheid van wereldse machthebbers het raadsel van de wereldvrede onoplosbaar is. Zolang zij immers zullen blijven dwingen, op momenten en terreinen waarin het gaat om naastenliefde en barmhartigheid, zullen zij het Godsverlangen zelf misbruiken.

In het 14^e eeuwse geschrift *De dood van Pilatus*, ‘Mors Pilati’, komt een verhaal voor waarin een zieke keizer Tiberius in Rome van ene Jezus heeft gehoord, en de keizer gelast deze Jezus van Nazareth die kennelijk wonderen kan verrichten op te laten halen uit het gebied van Pilatus, uit Palestina. Maar dan moet Pilatus zijn keizer, heel spijtig, laten weten dat hij helaas deze wonderdoener, deze Jezus, net heeft laten kruisigen. Echter, dan krijgt het verhaal een wonderlijke wending. Op zijn terugweg uit Jeruzalem ontmoet de gezant van de keizer een vrouw genaamd Veronica, die getuige is geweest van de kruisiging.

De gezant vraagt aan Veronica waarom toch de Joden hadden gewild dat die machtige geneesheer, Jezus, die naar verluid wonderen kon verrichten, werd gedood. Dan vertelt Veronica hem hoe zij, kort vóór de kruisiging, op de weg van Jezus van het gerechtsgebouw van Pilatus naar Golgotha, zijn zweet had afgewist met haar doek en dat hij, wonderlijk

² Marcus 15,2.

genoeg, zijn gelaatstrekken op haar doek had achtergelaten. Volgens Veronica geeft alleen al het zien van die beeltenis aan een ziek mens meteen zijn gezondheid terug. En zij biedt aan mee te gaan naar de keizer, die daarop, zo verteld het verhaal, inderdaad bij het zien op de afdruk op de doek van het gezicht van Jezus van zijn ziekte geneest. Op last van de keizer

wordt daarna Pilatus gevangen genomen. En kort daarop sterft de ex-stadhouder van Palestina een ellendige dood.³ Net goed, zal de middeleeuwer hebben gedacht.

Kan de keizer, kunnen wij genezing vinden in het betrachten van het gelaat van de lijdende Christus? Het is wat mij betreft een open vraag als het gaat om de ontsporing van onze ethiek. Mensen kunnen ontmoedigd raken bij het wereldnieuws. Wat gaat er niet allemaal mis! Kunnen wij verder komen wat betreft ontferming over het lijden in deze wereld door ons te concentreren op het liefdevolle gezicht van Jezus van Nazareth die op zijn eigen geheimzinnige manier binnentrekt in de stad van de mensen die naar vrede smacht? Mag deze Christus van ontferming bij ons binnenkomen?

Een gelaat van smarten valt te lezen in een doek. Het heilige vindt afbeelding in materie. Het is de strijd om de iconen die na honderden jaren in de 9^e eeuw werd beslist, met een: 'ja, dat mag'. Daarbij speelt Johannes 1 een doorslaggevende rol: 'Het Woord is vlees geworden', Jezus Christus is Gods Woord in lichamelijke aanwezigheid onder de mensen. In hem wordt troost gevonden, is een nieuwe schepping zichtbaar. Gods spreken is zijn scheppend handelen. Het is Gods adem die Adam het leven gaf.⁴

De kunstschilder van de kruiswegstaties, Michiel Hiep, moest daarbij denken aan dat andere iconische beeld. Eens reed een goederentrein weg uit Westerbork, bestemming Auschwitz. Er werd, wat bijna nooit is gebeurd van zo'n gebeurtenis, een film van gemaakt. De commandant wilde laten zien hoe goed hij alles had georganiseerd en gaf aan de gevangen joodse fotograaf Werner Breslauer de opdracht om een film te maken. De meesters van de dood werkten heel zorgvuldig en de deportatie verliep keurig naar de orde van de machthebbers. Maar Breslauer slaagde er in, om in de film, die dus bedoeld was als huldeblijk aan de commandant, één shot te verstoppert dat de wereld over zou gaan als een van de meest indringende beelden van de Holocaust. Een jong meisje met een hoofddoek was er, dat nog even naar buiten keek, voordat de deuren van de veewagon werden gesloten. Lang heeft men gedacht dat zij Joods was, maar zij was een Sinti meisje uit een Roma familie, Settela Steinbach, 10 jaar oud. In haar zag de kunstschilder van onze Kruiswegstaties, Michiel Hiep, het ultieme beeld van onschuldig lijden, een onuitwisbare indruk op het witte doek van het geheugen der mensheid. Het houdt niet op om ook ons indringend aan te kijken.

Amen.

Uitzending en zegen

Wij gaan de Stille Week in. Laten we de tijd nemen voor reflectie. Laten we er een heel bijzondere week van maken, een tijd van toewijding en naastenliefde. Laat deze week anders zijn dan alle andere weken.

De genade van Jezus Christus,

³ Vgl. F.W. Drijver, die stelt dat Veronica eerder van de naam Beronika (Zegebrengster) komt dan van de samenstelling vera (Latijn) + eikoon (Grieks), Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren, https://www.dbnl.org/tekst/_bel002189101_01/_bel002189101_01_0060.php. Neemt niet weg dat dit het middeleeuwse volksgeloof is geworden en *vera icon* werd begrepen als: de ware afbeelding. Zie ook Vestdijk, S., *De nadagen van Pilatus*, 1939.

⁴ Genesis 2,7.

de verbondenheid met de heilige Geest
is met u allen.

Afbeelding: Zesde Kruiswegstatie, Veronica neemt het zweet van van het gellaat van Jezus /
Settela Steinbach in een treinwagon op weg naar Auschwitz, krijtschets 2023, Michiel Hiep.

